

Cinsiyet Psikolojisi

Bünyamin ÇETİNKAYA

Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA

CİNSİYET PSİKOLOJİSİ

ISBN 978-625-8516-96-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ocak 2026, Ankara

Yayın-Proje: İlayda Arslan
Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ankara Özgür Matbaacılık
1250. Cad. No: 25 Ostim Yenimahalle/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46821

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Havva ile Adem... Biri kadını diğeri erkek. İnsanlık tarihinin en eski bilinlenleri olarak var oldular. Zaman, insanlığın önüne bir kâinat, o kâinatta sayısı bilinemeyecek kadar çok bilinmezlikler, süresi ve şekli değişen yaşamlar bıraktı. Neşet Ertaş'ın deyimiyle "kadın" insan oldu, "erkek" insan oğlu...

Erkeklik ve kadınlık doğumla getirdiğimiz biyolojik kimliklerimizin ilk tanımlamasıdır. Daha hamilelik döneminde sorarlar anne baba adaylarına; "Cinsiyeti ne?". Heyecanla gelir cevaplar; "Allah nasip ederse bir oğlumuz/kızımız olacak." Daha o günden atanmıştır cinsiyetimiz, doğuma hazırlanan cinsiyete özgü kıyafetlerimiz, oyuncaklarımız, battaniyelerimiz ve doğumla başlayan serüvenimiz...

Bu kitapta cinsiyet psikolojisini anlatmaya çalıştık. Erkek ve kadın olarak başlayan, sonra oğlanlık, lezbiyenlik derken bugün karmakarışık bir hal alan cinsiyet tanımlamalarına doğru yol aldık. Eskiden erkek kadın severdi kadınsa erkek. Şimdi kimin kimi sevdiği noktasında ciddi karmaşalar yaşanır oldu. Dahası kimin cinsiyetinin ne olduğu konusunda bile bazen hemfikir olamaz hale geldik. Dolayısıyla cinsiyet kavramının ne kadar derin ve karmaşık bir hal aldığının farkına vardık.

Cinsiyetin salt doğumla getirilen biyolojik özelliklere bağlı gelişmediğini, bunun yanında toplumsal normların, sosyal çevrenin ve daha birçok dışsal faktörün de cinsiyet gelişimi üzerinde etkisi olduğunu biz de sizinle birlikte öğrenmiş olduk.

Bu çalışmanın insanlığa ve tüm okurlarına yararlı olmasını dilerken bir iki teşekkür etmek istiyorum.

Bana dost ve arkadaş kavramını unutturmadıkları ve her daim yanımda oldukları için öncelikle sevgili kardeşlerim Servet Sarıkaya ve Yahya Cömert'e noktalar sınırsızlığında İYİ Kİ diyorum. Her zaman olduğu gibi varoluş yoluna çıktığım günden beri yayınevimi olan Pegem Akademi'ye ve Tüm çalışanlarına; Suat Düz ve Sunay Karadağ'a ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Gaziantep dönemlerimin bana hediyesi sevgili kardeşlerim Serhat Furkan Eskalen ve Yunus Emre Yılmaz ve Fatih Çam'ı da bu vesileyle tarihe not etmek istiyorum. Kavga çıkmasını diye teşekkürlerime Dursun Şahin'i ekliyor ve kavga çıksın diye Hüseyin Kara'yı eklemiyorum. Hayatıma dokunan, beni varlık yolumda destekleyen çok kişi var, hepsine selam olsun.

Tüm okurlarıma iyi okumalar diliyor, saygılarımı sunuyorum.

Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA, Giresun.

Kadın erkek fark etmez.

Her daim dik durabilene, “hiç”lik yolunda kalabilene...

Kardeşlerim Züleyha’ya, Hacer’e, Sıla’ya...

Dr. Bünyamin  ET NKAYA

Samsun/Bafra'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bafra'da tamamladı. Karadeniz Teknik  niversitesi'nde, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında Lisans ve Yüksek Lisans  ęitimini tamamladı. Rize Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüęünde, Okul Rehberlik Hizmetleri Bölüm Başkanı olarak göreve başladı daha sonra 1997 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Eęitim Fakültesinde Araştırma Görevlisi oldu. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programını tamamladı. Dr.  ET NKAYA, Giresun Üniversitesi Eęitim Fakültesinde, Eęitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD  ęretim  yesi olarak görevini yürütmektedir. Akademik  alışmaları, makaleleri, gazete ve dergilerde yayınlanan yazıları, sosyal ve psikolojik konuları içeren televizyon ve radyo programları da yapmış olan Yazarın makalelerinin yanı sıra yayınlanmış akademik kitapları da bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0001-8435-5885

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

Giriş.....	1
------------	---

1. BÖLÜM ORTAK SORU-“CİNSİYET NEDİR?”

Bir Sınıfın Sessizliği.....	4
Biyoloji ve Cinsiyet.....	5
Cinsiyet Uyumu.....	7
Toplumsal Cinsiyet (Gender).....	8
Cinsiyet Kimliği.....	10
Cinsel Yönelim.....	13
Tarih Boyunca Cinsiyet Algısı.....	14
Araştırma Örneği: John/Joan Vakası.....	15
Kültürler Arası Cinsiyet Algısı.....	16
Cinsiyet ve Sağlık.....	17
Günlük Hayatta Cinsiyet.....	19
Bir Soru.....	20
Kısaca Özetlersek.....	20

2. BÖLÜM BEYİN, HORMONLAR VE CİNSİYET

Bir Gazete Manşeti.....	21
Erkek ve Kadın Beyni: Mitler ve Gerçekler.....	22
Hormonların Etkisi.....	23
Testosteron.....	23
Östrojen ve Progesteron.....	24
Oksitosin.....	24
Nöroplastisite: Beyin Değişir mi?.....	24
Bilimsel Yanlış Yorumlar.....	25
Kültür ve Biyolojinin Etkileşimi.....	26
Cinsiyetler Arası Farklılıklar.....	26
Biyolojik farklılıklar — hormonlar, beyin ve genetik veriler.....	27

Bilişsel Farklılıklar	27
Sosyokültürel Etkileşim ve Uygulamalar	29
Günlük Hayatta Beyin ve Hormonlar	29
Bir Soru.....	30
Kısaca Özetlersek.....	30

3. BÖLÜM

CİNSİYET GELİŞİM KURAMLARI

Psikoseksüel Gelişim Kuramı (Sigmund Freud)	32
Sosyal Öğrenme Kuramı.....	34
Bilişsel Öğrenme Kuramı (Jean Piaget - Lawrence Kohlberg)	37
Psikososyal Gelişim Kuramı (Erik Erikson)	39
Bağlanma Kuramı (John Bowlby)	40
Cinsel Senaryo Teorisi (John Gagnon ve William Simon)	40
Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı (Sandra Bem).....	41
Güncel Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımları.....	43
Judith Butler ve Cinsiyetin Performativitesi	43
Kesişimsellik (Intersectionality) Yaklaşımı	43
Queer Teorisi ve Kimliklerin Akışkanlığı	44
Sosyal İnşacılık ve Cinsiyet	44

4. BÖLÜM

CİNSİYET ROLLERİ NASIL ÖĞRENİLİR?

Oyuncakların Renkleri	45
Sosyalleşme Süreci.....	46
Kültürel Farklılıklar	48
Araştırma Örnekleri.....	50
Günlük Hayatta Yansımalar	51
Bir Soru.....	52
Kısaca Özetlersek.....	52
Gelenekler nasıl doğar... Deney	52

5. BÖLÜM

KADINLIK, ERKEKLİK VE TOPLUMSAL BEKLENTİLER

“Gerçek Erkek” ve “İdeal Kadın”	54
Kadınlık Kurgusu	55
Erkeklik Kurgusu.....	56
Hegemonik Erkeklik ve Kadınlık	57
Medya ve Popüler Kültür.....	58
Beklentilerin Psikolojik Etkileri.....	58
Günlük Hayatta Yansımalar	59
Bir Soru.....	60
Kısaca Özetlersek.....	60

6. BÖLÜM

ÇOCUKLUK VE ERGENLİKTE CİNSİYET GELİŞİMİ

Oyun Parkında Bir Gün.....	61
Bebeklikte Cinsiyet Algısı.....	62
Okul Öncesi Dönem (2–6 Yaş).....	64
Cinsiyet Roller ve Davranışlar.....	65
Çocuklukta Sosyal Baskılar.....	66
Ergenlik ve Bedenin Değişimi	67
Ergenlikte Kimlik Arayışı ve Sorunlar.....	68
Günlük Hayattan Örnek.....	69
Bir Soru.....	70
Kısaca Özetlersek.....	70

7. BÖLÜM

AŞK, İLİŞKİLER VE CİNSİYET DİNAMİKLERİ

Aşkın Cinsiyeti.....	72
Kadın ve Erkeklerin Aşkı Algılayışı	72
Flört ve İlk Yaklaşım	74
Aşkın Dönemsel Seyri.....	75
İletişim Tarzları / Çatışma ve Çözümler	77
İletişim Tarzları.....	77
Çatışma Kaynakları.....	78
Çiftlerin Çatışma Çözme Tarzları	82

Çatışma Çözüm Süreçleri.....	84
Modern Aşk: Değişen Normlar	85
Günlük Hayattan Örnek.....	87
Bir Soru.....	87
Kısaca Özetlersek.....	87

8. BÖLÜM

İŞ HAYATI, LİDERLİK VE CİNSİYET ROLLERİ

Cam Tavan Kırılmaz Mı?.....	89
İş Hayatında Cinsiyet Rollerı	89
Liderlikte Cinsiyet Algısı.....	92
Maaş Eşitsizliği.....	93
İş Yerinde Taciz ve Ayrımcılık	94
Günlük Hayattan Örnek.....	95
Bir Soru.....	96
Kısaca Özetlersek.....	96

9. BÖLÜM

MEDYA, POPÜLER KÜLTÜR VE CİNSİYET TEMSİLLERİ

Öğretmen Ekranlar	97
Reklamlarda Kadın ve Erkek	99
Televizyon ve Sinema.....	100
Müzik ve Popüler Kültür	102
Sosyal Medya Çağı.....	102
Haberlerde Cinsiyet.....	105
Günlük Hayattan Örnek.....	106
Bir Soru.....	106
Kısaca Özetlersek.....	106

10. BÖLÜM

CİNSELLİK EĞİTİMİ VE CİNSEL İSTİSMAR

Ayıp, Günah, Yasak... ..	107
Cinselliğin Kültürel İnşası	108
Normlar ve İdeal Cinsellik	110

Tabuların Gücü	111
Çeşitli Ülkelerde Cinsellik Eğitimi Uygulamaları	112
İtalya	113
Almanya	113
İran	113
Suudi Arabistan	114
Japonya	114
Çin	114
Fransa	115
Malezya	115
Türkiye	116
Portekiz	116
İngiltere	116
Amerika Birleşik Devletleri	117
Hollanda	117
Cinsellik Eğitimi ve önemi	118
Cinsellik Eğitiminde Anne Baba Rolü	120
Çocuklarda Beden Farkındalığı ve İstismardan Korunma	126
Çocukların Yaşadıkları Cinsel İstismarı Açıklayamamalarının	
Temel Nedenleri	127
Yaşlara Göre Cinsel İstismar Belirtileri	128
Çocuğa Bedeninin Kendine Ait Olduğu Anlatılmalı	130
Cinsellik ve Psikolojik Sağlık	133
Günlük Hayattan Örnek	133
Bir Soru	134
Kısaca Özetlersek	134

11. Bölüm Cinsiyetin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisi 135

12. Bölüm Cinsiyet ve Şiddet 140

13. BÖLÜM

GELECEĞİN CİNSİYET TARTIŞMALARI

Cinsiyetin Geleceği Var mı?	147
Post-Gender Düşünceler	148

Teknolojinin Etkisi: Biyolojiyle Oynayan İnsan	149
Hukuk ve Politika	149
Riskler ve Çatışmalar	150
Günlük Hayattan Örnek.....	150
Bir Soru.....	151
Kısaca Özetlersek.....	151

14. BÖLÜM

İNSAN OLMANIN ÇEŞİTLİ HALLERİ

Cinsiyetin Ötesinde İnsanlık.....	152
Ortak İnsanlık Deneyimi.....	154
Günlük Hayattan Kapanış Örneği.....	154

Kaynakça	157
-----------------------	------------

GİRİŞ

Genetik kodlarının ürünü olarak biyolojik bir cinsiyet ile dünyaya gelen insan yaşama dair her şeyle olduğu gibi kendi cinsiyetiyle de belli bir zaman içinde tanışır. Bu büyük tanışma, insanın kendiyle anlaşması ve uzlaşması ile birlikte bir cinsel kimliğe dönüşür ve yaşam bu cinsel kimlik ile devam eder.

Tıpkı daha önce hiç görmediğimiz, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz biriyle ilk tanışmamız gibidir bu durum. Bu kişiyle uzun bir zamanı birlikte geçireceğimizi öğrendiğimizde onu daha yakından tanımak ve özellikleri hakkında bilgi edinmek çabasına gireriz. Onun hoşlandığı veya nefret ettiği şeyleri, ilgi ve yetenekleri, hayata dair beklentileri gibi birçok şeyini merak eder ve büyük bir keşfe çıkarız. Bu süreçte onu tanıyan, onun hakkında bilgisi olan diğerlerinden de yararlanır, toplumsal çevrenin de bize bu konuda destek olmasını isteriz. İnsanın kendi cinsiyetini keşfi de böyle bir şeydir. Hem kendi içimizde olup biten ve gelişen değişimleri yaşar ve fark ederiz hem de çevremizin söylemlerini takip ederiz. Çevre bizim görüşlerimizin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bazı düşünce ve davranışlarımızı onaylarken bazılarını reddeder hatta cezalandırır.

Bireyin biyolojik cinsiyetini doğa, ancak toplumsal cinsiyetini kültür belirlemektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi cinsiyet “doğdu da bitti maşallah” denecek kadar basit bir şey olarak kalmaz. Evet, -sıra dışı durumlar dışında- kız ya da erkek olarak doğarız fakat kız ya da erkek olduğumuza bizi inandıran bir sosyal çevreye, toplumsal normlara ve kültürel desteklere ihtiyaç duyarız.

Aile, bireyin ilk mihmandarı, rol modeli, öğretmeni ve sığınacak limanıdır. İnsan, hayata dair birçok şeyi, ilk nefes ve ilk memeden itibaren ailesinden öğrenmeye başlar. Anneyi (kadın) babayı (erkek), ablayı (kadın) abiyi (erkek), halayı-teyzeyi (kadın) amcayı-dayıyı (erkek) olarak görür, kadın erkek ayrımını, onların kendi

cinsiyetlerine özgü davranış modellerini ve daha birçok şeyi öğrenir. Bu kişiler çocuğa rol model olurlarken kendileri de bu davranışlarını biçimlendiren toplumsal rollerden, dini ve ahlaki inançlarından, kültürün etkilerinden, yasalardan ve daha birçok faktörden etkilenir ve hız alırlar. Kısacası çocuğa yön veren kişilerin davranışları da bir çok değişik faktörün etkisiyle harmanlanmış ve son biçimini alarak rol modele dönüşmüştür.

Cinsiyet bir bireyin kendini kadın ya da erkek olarak görmesidir. Yani biyolojik yapısına uygun şekilde kendini cinsel bir kimlikle tanımlamasıdır. Ancak bu durum her zaman bu kadar basit bir şekilde gerçekleşmez ve daha karmaşık bir hal alabilir. Bazılarının doğumla getirdikleri cinsiyet özellikleri ne kadına ne erkeğe uygun olmayabilir. Bazıları her iki cinsiyetin biyolojik özellikleri ile dünyaya gelmiş olabilirler. Bunlar elbette ki çok sıra dışı görülen ve milyonda belki de yüz milyonda bir görülen durumlar olabilir. Ama hayatın gerçeği olarak bunlar da vardır. Bu durumda bireyin cinsiyetini belirlemek sadece bireyin kendisine kalmaz. Ailenin beklentileri, doktorların önerileri gibi faktörler devreye girer ve çocuğa bir cinsiyet biçilmeye çalışılır. Çoğu zaman “biraz bekleyelim, çocuk biraz büyüsün, kendine gelsin, onun nasıl hissettiğine bakarak cinsiyetine kendisinin karar vermesine olanak tanıyalım” görüşü kabul görmez, uygulanmaz. Aslında böyle sıra dışı durumlarda olası en sağlıklı çözüm, hayatını kendi yaşayacak olan bireyin kendini tanıması ve nasıl hissettiğine bakarak kendi kararını kendisinin vermesine fırsat verilmesi olacağı kanaatindeyim. Kromozomlardan, hamilelik dönemi hastalıklarından ve bazı biyolojik durumlardan kaynaklanan bu durum elbette ki ne çocuğun ne de ebeveyninin suçu olarak görülmez. Ancak yaratan böyle bir sınavı vermişse bu sınavı en doğru ve sağlıklı bir şekilde geçmeye çalışmak da önemlidir.

Bütün bunların yanında cinsiyet özelliği olarak biyolojik olarak kız ya da erkek çocuğu olarak dünyaya gelmiş ancak ilerleyen yıllarda, yaşantılar, deneyimler, hisler, duygular, beklentiler gibi birçok değişkenin öyle ya da böyle etkileri sonucunda sahip olduğu biyo-